

ZPRAVODAJ ŠRÁMKOVY SOBOTKY

DUBEN 1968

ROČNÍK V — 4

O CO JDE

Zijeme ve dnech převratných změn. Slova svoboda, demokracie, rehabilitace apod. se skloňují ve všech pádech. Všichni jsme si nějak volněji vydechli a začali jsme přemýšlet o posledních dvaceti letech našeho života, o svém životě v této době a o svém podílu odpovědnosti. Neboť nelze svalovat vše na několik bývalých vedoucích činitelů našeho státu a KSČ. Ti by nemohli tak dlouho nekontrolovatelně vládnout, kdyby neměli bezduchý, pošluný aparát na všech úsecích.

Nechceme také jen vidět zápory posledních dvaceti let. Je nesporné, že vzniklo i mnoho kladných věcí, že se můžeme pochlubit pěknými úspěchy. Leží na nich ovšem stín pravdy o pronásledování desetitisíců čestných lidí, bojovníků proti fašismu, nejlepších komunistů. Stín podezírání a často i pronásledování politických, hospodářských, kulturních, vědeckých i jiných pracovníků, kteří se snažili uplatnit svůj vlastní názor, neshodující se s oficiálním dogmatem. Stín strachu, kdy poválečné budovatelské nadšení národa se proměnilo v „hraní si na vlastním písečku“ jednotlivců, kdy byly rozpuštěny dobrovolné spolky a nahrazeny většinou zkomírajícími oficiálními organizacemi.

Tento stav se nyní od základů mění. Skutečně od základů? Byli bychom rádi, kdybychom mohli odpovědět kladně. Ovšem úplnou odpověď dá teprve budoucnost. Z funkcí odešli nebo byli odvoláni zastánci konzervativních sil v čele státu, ve vládě, v Národním shromáždění, v ÚV KSČ a v dalších vrcholných orgánech, vyměnili se vedoucí pracovníci většiny krajských výborů a několika okresních výborů strany, jak jsme se dočetli v tisku posledních týdnů, ale v dalších okresních a místních orgánech se personálně nic nezměnilo. Jsou tam na vedoucích místech stejní lidé, jen jejich názory se přes noc nebo jen po krátkém váhání a vyčkávání otočily o 180 stupňů a mají nyní plná ústa chvály pro vše nové. Dávají takovito lidé záruku, že budou schopni uvést nový směr do života a že se vše nevrátí do starých kolejí?

Pozice těchto lidí na okresech a v místech je obvykle pevná. Vybudovali si ji v minulém období a drží si ji. Někteří zásluhou vlivných známostí, jiní se obklopí nímbelem nenahraditelnosti, další argumentují svými dlouholetými zkušenostmi. Většina z nich zachytila nový vítr a chystá se vládnout dál i v nových podmínkách. A je jisté, že mnoha se to podaří. Proč? Protože většině z nás chybí občanská statečnost. Bojíme se ukázat tvář v tvář těmto lidem jejich chyby a prohřešky, bojíme se jim říci, že nemají naši důvěru. Příčinou může být jednou nechut říkat veřejně své myšlenky, jindy obava ze msty kritizovaného, který dosud má moc; myšlenka, že já to stejně nezměním, tak proč si pálit prsty; hodně působí i skutečnost, že na menších místech se všichni navzájem dobře známe a nechceme jeden druhému „ubližovat“ třeba i podle zásady „dnes já tobě, zítra ty mně“.

Jak tedy z této slepé uličky? Jsou dvě cesty. Jedna platí pro všechny ty dlouholeté funkcionáře, kteří v posledních dvaceti letech bez námitek hlasovali pro vše, co přišlo shora, a sami aktivně napomáhali prosazovat deformace v místech svého působení: přiznat si svou spoluzodpovědnost a čestně odejít z veřejného života. Veřejnost jim za jejich práci poděkuje. — Druhá cesta platí pro všechny čestné občany, kteří to myslí s budoucností města, kraje, celé republiky upřímně: nebát se poukázat na všechno špatné, o čem kdo ví, přičinit se o nápravu tohoto nezdravého, a hlavně se aktivně a obětavě pustit do nové práce, třebaže mnohým bylo ukřivděno a ztratili své ideály. I když se mnohým čestným veřejným pracovníkům zdá, že třeba jako poslanci národního výboru byli v mnoha sporných případech přehlasováni bezduchou hlasovací mašinérií a nechť už kandidovat. Těm odpovídá Ludvík Vaculík v 2. čísle Literárních listů: „Rozhodně kandidujte... Třeba by už žádná lepší příležitost nenastala.“

Nejbližší týdny a měsíce ukáží, jak bude nová cesta nastoupena v praxi. Nás v redakci mrzí, že nemůžeme poskytovat aktuální informace, ale výrobní lhůta je neúprosná, od odeslání rukopisů do tiskárny k rozeslání nového čísla Zpravodaje uplynou často tři týdny (každý se může přesvědčit v tiráži, kdy je uzávěrka čísla a kdy ho dostane). Změnit měsíčník na čtrnáctideník také není možné. Přesto chceme pomáhat všemu kladnému v našem městě a všimát si nedávné minulosti i přítomnosti. Otvíráme stránky časopisu všem, kdo zašlou dotaz k nějakému problému, který je trápí. Dotaz otiskneme a v dalším čísle budeme vyžadovat odpověď příslušných činitelů. Pište nám! Dnes otiskujeme první dotazy a v příštím čísle, doufáme, budou odpovědi.

1. Jaká je pravda o plánu výstavby složiště řepy pod Humprechtem?
2. Proč došlo k vykácení lipového loubí pod Humprechtem, a jak je provedena nová výsadba?
3. Co podnikl MNV v Sobotce pro to, aby byl Sobotce přiznán statut města? (tyto tři dotazy adresujeme MNV v Sobotce).
4. Kdo rozhoduje o obsazení ředitelského místa na ZDŠ v Sobotce, které se uvolní odchodem s. J. Paďoura do důchodu, a kdo toto rozhodnutí může ovlivnit? (dotaz pro odbor školství a kultury ONV v Jičíně).
5. Jaké jsou skutečné „technické“ příčiny, že nevychází časopis Pojizeří? (dotaz pro redaktora J. V. Kučeru ze Semil a pro OV KSČ v Semilech).

Ke vzhledu našeho města

Na výzvu v posledním čísle ZŠS, aby se občané vyjádřili, co a jak zlepšit ve vzhledu města, došlo několik upozornění a námětů. Uvádíme některé z nich.

1. Zástupci MNV by měli projít městem, aby zjistili nedostatky a závady a přičinili se, třeba pohovorem s majiteli domků a zahrádek apod., o zlepšení stavu. Neškodilo by pochválit také vlastní iniciativu občanů při úpravě prostranství (např. na plácku u sv. Anny, na Malém náměstí u Dvorských). Je však třeba dbát, aby jejich práce nepřišla nazmar. Tak třeba aby zelená plocha pod krásným jasanem u Dvorských se nestala rejdištěm mládeže, která může trávník podupat a větve jasanu strhávat, jak se stávalo v minulých letech.

2. Více péče by si zasloužilo prostranství na Novém městě. Tento prostor, ohraničený rázovitými domky, by mohl působit zvláště pěkným dojmem, kdyby na něm bylo více zeleně okolo sochy a méně drůbeže, která výsadbu ničí.

3. Kašna na hlavním náměstí se v poslední době stala jednak sběrnou odpadků a jednak shromaždištěm a hřištěm dětí, a tak je naděje, že vzácná okrasa náměstí bude nejen otlučena a okopána, ale brzy i zdemolována. Snad by pomohlo, kdyby kašna byla znovu napuštěna, vodotrysk uveden do činnosti a okraje kašny zase opatřeny truhlíky s květinami (i když to není zcela stylové).

4. Požádat dobré lidi, aby i letos osázeli zahrádku kolem božích muk na náměstí. (Kéž by tam bylo hodně růží!)

5. Na prostranství u kostela neobstojí žádný záhonek, žádná květina a keře se stávají útočištěm lidí, kteří nenajdou veřejný záchodek. Ten kdysi byl, ale už není, či vlastně je, ale po přičlenění k restauraci Beseda zůstává víc než půl roku neuzavřen a o náhradu není postaráno, ač je to samozřejmost při tak veliké frekvenci autobusové dopravy, která se soustřeďuje na náměstí.

6. Dočkáme se toho, aby dlažba, kterou před dvěma lety spojaři vytrhali z chodníků a ulic, byla spravena do té míry, aby lidé nezapadali do výmolů a jam? Nemohla by veřejná kritika okresní správy spojů v tisku?

7. Neslouží k okrase města, když po náměstí a ulicích poletují celé plachty papírů, povalují se obaly ze sladkostí a cigaret a objevuje se všelijaké neřádstvo, ke kterému přispívají také volně pobíhající psi. Snad by bylo možno opatřit více odpadkových nádob, ale hlavně občané sami by měli zakročovat proti znečišťovatelům.

8. Bylo by záslužné, kdyby správa ČSAD uvedla tabuli s jízdními řády do pořádku a také ji v něm udržovala.

9. Nemohla by Jednota upravit výkladní skříně místnosti, v nichž má skladiště (např. v domě Borovičkově [197] a Maňanově [205])?

Další náměty čekáme. A hlavně čekáme, že dojde brzy k nápravě uvedených nedostatků. Vždyť turistická sezóna je už v proudu, blíží se 1. máj a květnové výročí, pak už Šrámkova Sobotka a sjezd rodáků. Jistě podnětů dost, aby se město na tyto slavnostní chvíle připravilo i svým vzhledem.

PREMIÉRA

V sobotu 9. března 1968 uvedlo Recitační studio Kruh, sprátené s našim Recitačním studiem Šrámkova domu, za vedení Evy Seemannové v pražské poetické vinárně Viola představení nazvané Kramářské písně.

Pražští kamarádi se na premiéru ve Viole připravovali již od minulých Šrámkovy Sobotky, to je tedy osm měsíců. Podle vyprávění některých členů pražského souboru to byly měsíce dřiny. Zkoušky byly třikrát týdně a musela ustoupit i chřipka a horečky se svým nárokem na vyležení. Ale ty měsíce dřiny se vyplatily: představení bylo vyprodáno, lidé stáli. Přišli se podívat i režisér Československého rozhlasu Jiří Hraše a herec Alfréd Strejček. Během první části představení, trvajícím asi čtyřicet minut, se neustále ozýval smích. Nejdříve tlumený, avšak po chvíli se měnil v hláhol. Obecenstvo se prostě bavilo. Když skončila první část, potlesk několika desítek lidí se ozval jako výbuch, který trval plně dvě minuty. Herci

i diváci byli nadšeni. Jedni nečekali takový úspěch, druzí takový výkon. (Měl jsem příležitost potají vyslechnout Alfréda Strejčka, povídajícího si se svými přáteli: „To je krásný, jeden jako druhý, to by profici nedokázali!“)

Druhá část vystoupení byla trochu vážnější. Tématem byl život chudého a bohatého a nad ním postavené Smrti jako vládkyně všech. Za dvacet minut se ozval znovu výbuch potlesku, delší než první — „kramářský“ houslista zahrál ještě jednou refrain písně a představení skončilo projevy radosti, nadšení a blahopřáními. Ta blahopřání si pražský soubor opravdu zasloužil. — Nu, vlastně to budeme moci posoudit i u nás.

Recitační studio Kruh Kramářské písně uvede po druhé 26. dubna opět ve Viole, a po třetí je zhlédnou účastníci XII. Šrámkovy Sobotky.

Dušan Fiedler

Fráňa Šrámek v proudění času

(Přednáška prosloušená 3. července 1967 na XI. Šrámkově Sobotce)

Básník a jeho dílo v proudění času! To je téma, na jehož nepřehledné a nejspíše půdě čeká až příliš nebezpečí teoretických a filosofických propadlišť. Odvažují se na ně jen proto, že budu přitom sledovat milovaného básníka a že budu sledovat jeho stopu, kterou už znám. Pojem času, jeho proudění a trvání, přestane být něčím abstraktním, když bude spojen s konkrétním dílem a s tím, čemu se říká jeho konkretizace (nebo realizace) ve vědomí lidí v různých historických situacích.

Básnické dílo neexistuje mimo čas, ale jen v něm. Čas je unáší k novým generacím, čas mu obnovuje život, proud času mu však také smyje barvy, ohladí hrany, utopí jeho jméno. Ale v případě, že se dílo udrží na tomto proudu utíkajícím do neznámé věčnosti, přichází ke svým novým čtenářům, kteří vkládají do něho svůj zcela nový prožitek, kteří tím obohacují jeho obsah a zvětšují jej. V čase se dílo proměňuje, roste. O jaké myšlenkové odstíny, o jaké citové ohlasy je třeba Shakespearově Hamlet nebo Macbeth dnes bohatší, nežli byl v alžbětinské době! A ovšem: kolik jmen a titulů už tím nezadržitelným proudem času bylo uloženo ke dnu! A jak různou rychlost má tato hrobařská práce času!

Básník sám se průběhem svého života a tvorby mění. Na počátku tvorby bývá jiný než na konci. A změny, ty jsou posuzovány někdy jako chvála, někdy jako odsou-

zení. Kolikrát se třeba právě Fráňovi Šrámkovi vyčítalo, že v mládí byl revolucionář a ve stáří idylík, že byli tedy dva Šrámkové. Ale to je zaviněno jen tím, že vnímáme jeho zjev jako sklad za sebou následujících jevů vzájemně odlišných. Kdybychom však jej nechápali takto, kdybychom čas jeho trvání chápali jako jeden celek, pak by se nám v dialektickou jednotu spojilo mnohé, co dosud jsme zvyklí oddělovat od sebe. Možná, že bychom změnili i svůj soud nad vývojovými znaky nebo přeměnami básníka, možná, že bychom o nich přestali mluvit. Viděli bychom autora anarchistických agitačních písní a autora Splavu jako jednoho a poznali bychom, že už v revoltujících verších Modrého a rudého bylo něco z budoucího milostného Splavu a že ani Splav neztratil některé prvky prvních bojových písní Šrámkových. A to už proto, že mohly ještě po dalších letech ožít sice v jiné podobě, ale ve stejné podstatě v básních Rány, růže. Různým chápáním času (buď následným nebo simultánním) můžeme básníka či jeho dílo buď rozdělit anebo spojit.

Ale při úvahách na téma básník a čas bývá nejčastěji zájem upřen na to, jaké místo zaujímal básníkovo dílo ve vztahu k soudobé situaci společenské i literární, bylo-li jí blízko nebo vzdáleno, a hlavně pak, jak se tento vztah proměňoval při změnách situace, v průběhu času. Obvykle se myslí na to, jak obstála hodnota básníková

díla a sláva jeho jména v proměně historických podmínek. Tímto směrem chce sledovat stopy Šrámkovy tvorby.

Metodologicky je to cesta dost obtížná: možno vycházet z jednotlivých děl, možno vycházet z následných etap vývojových, z čtenářských a kritických soudů o díle, možno vycházet z vyhraněných generačních vln a jejich reakcí na básníka anebo z jedné historické situace konfrontovat hlasy několika generací. Ať tak či onak, narazí se vždy na jeden velký nedostatek: je málo spolehlivých svědectví o ohlasu básníkovy díla. A sociologický výzkum je v samých začátcích a minulé etapy už nikdy nebude moci úplně zvládnout a dokumentovat. Půjde tedy o první náčrt. A stručný. A budu kombinovat uvedené zřetele.

Začátek Šrámkovy tvorby stál na té nejpřednější, nejmělejší frontě společenského i uměleckého výboje. Anarchistická revolta byla nejradikálnější. A spojena s přirozeným básnickým talentem působila velmi pronikavě v progresivním duchu. Byla ovšem přijímána především těmi, jimž byla určena: totiž revolučními dělníky a pokrokově smýšlející inteligencí. Nemohla být pochopitelně nadšeně přijata převahou měšťáckého publika a u vládnoucí moci vyvolala tak silný odpor, že básník musil zápasit s cenzurou, že jeho sbírka *Modrý a rudý* byla zkonfiskována a vyšla teprve po interpelaci socialistických poslanců na Říšské radě, že autor okusil vězení, že si prostě získal pověst revolucionáře, a to v dost širokém okruhu publika.

Tato část Šrámkova díla byla poměrně rychle zastíněna jeho *Splavem a Stříbrným větrem*, a básník se sám její značně velké části zřekl, když do souboru *Básní* zadřadil se zbytečnou kritičností jen nemnoho veršů odtud, odůvodňuje to poukazem k pomíjivosti antimilitaristické propagandy v novém samostatném státě. Ale už tehdy vyvolal protesty, mimo jiné i u F. X. Šaldy, které proti němu hájily trvající platnost této revoluční doby. Tady docházelo k onomu zajímavému jevu, kdy dílo jako by se oddělilo od autora (nebo autor od díla) a začalo žít samostatným životem, rozcházejíc se s další autorovou cestou. Dokládají to Šrámkovy anarchistické písně, které žily v dělnickém revolučním hnutí, mnohdy poztrácely jméno autora a staly se anonymními, zlidověly. V této době jejich životnost připomněl v *Knížce o Šrámkovi* z roku 1927 Ivan Olbracht, zdůrazňuje jejich revolučnost v protikladu k občanskému postoji jejich autora, který komunista Olbracht, vězněný tehdy v ostravské věznici, cítil jako zradu.

I revoluční i obecně lidské jádro poezie anarchistického období Šrámkovy tvorby počkalo si téměř půl století na své ocenění. Doba, jež u nás zahájila výstavbu socialistické společnosti a i v kultuře vítala uvědomělou službu revolučnímu dílu a oproštěný výraz sdělný širokému publiku, přihlásila se k mladému Šrámkovi a i editorskými činy i studiemu právě sem zaměřila pozornost. Ovšem nejen sem. A také ne hned. Muselo být překonáno strašidlo anarchismu v hlavě.

Za největší básnický odkaz Šrámkův považovaly generace, jež přicházely po něm, lyrickou sugestivnost a krásu epického *Stříbrného větru* a okouzlenou prostotu a bezprostřednost *lyrického Splavu*, doplňovanou vyznáním víry v moudrou shodu člověka s přírodou, s nejelementárnějšími silami života, jak je vyslovilo dramatické *Léto*. Jistě plným právem. Neboť právě tu, v této názorové poloze i v tomto smyslově bohatém vnímání života a v uvolněném a zároveň oproštěném básnickém výrazu, uzrála jedinečnost a původnost autorovy tvůrčí osobnosti. U těchto děl, zejména u prvních dvou, lze už mluvit o hodnotách, které nejen znamenaly něco ve své době — pohnuly doslova českou literaturou — nýbrž zůstávají živými dodnes.

Kritik *Práva lidu* F. V. Krejčí sice o *Stříbrném větru* při jeho vydání napsal, že „sotva lze to nazvat románem“, natolik mu platily výtky obšírnosti, nedostatku epické linie, módy krátkodechých větiček, přemítání jednoho nápadu na celých stránkách, ironické uštěpačnosti atd., avšak to lze pochopit už z antagonismu, který vládl mezi sociálními demokraty a anarchisty a i z kritikova mírnějšího temperamentu. Ale už Jindřich Vodák, který mu nebyl tak příliš daleko, si všimal věcí podstatnějších: něhy, jež si žádá utrpení, hrdinovy lačnosti života, prudkosti vnímání a „takřka tělesných obrazů“.

Vztah dalších generací ke *Stříbrnému větru* byl veden přitažlivostí oné lidské touhy po plném vyžití překvapující a okouzující krásy života. Touhy mladé, ale zároveň trvalé, třebaš byla stejně jako v případě *Ratkinově* bolestně zraňována dezilusemi. Věčná obroda této lidské touhy zaručuje tomuto dílu, které jí s velkou básnickou

sugestivní mocí vyjádřilo, to, čemu se v literární řeči říká nesmrtelnost. Ale jsou ještě jiné vlastnosti *Stříbrného větru*, jež nechávají trvalé stopy v literatuře následujících desetiletí. Je to například to, proč odmítal F. V. Krejčí přiznat Šrámkovu dílu právo na označení román. To je ta volná stavba, ten „nedostatek epické linie“, ty prvky subjektivní expresivnosti, to, co zjišťujeme v nových typech prózy naší i světové a co už ovšem nespojujeme jen s jménem Šrámkovým. A stejně tak lyrismus a tzv. impresionismus Šrámkova stylu také žil a žije dál v proudění času, i když už ztratil své autorské jméno, byl přetvořen — a třeba někdy i deformován — v nových a nových pokusech prózy o regeneraci. A kolik už jsme zaznamenali od roku 1910 variant generační románové zpovědi typu *Stříbrného větru*!

V proudění času neobstojí všechny složky uměleckého díla stejně — ačkoli právě jen jako celek vytvořily strukturu — celek díla. A tak ne každá generace se hlásila k něžné pokoře, která prolíná *Splav* a vyslovuje se někdy deminutivy, ne každé byl blízký poněkud romantický vkus některých obrazů vysněných erotickou touhou básníkovou. Ale přece ten nejvlastnější, nejpodstatnější znak, lze říci princip *Splavu*, byl opakován vyznáním i tvůrčí praxí mnoha generací, mnohých básníků, třeba svým typem značně odlišných od Fráni Šrámka. A tím principem je dokonalá upřímnost a také bezprostřednost lyrického sebevyjádření, osvojení si světa vztahem sympatie. Ví se a mluví se o důvěrném vztahu poválečné generace *woikrovsko-nezvalovské* k tomuto typickému Šrámkovu světu. Ale k tomuto principu upřímnosti („neuměl ... lhát“) se roku 1947 hlásil básník už odlišného založení — František Halas. A po něm — už zase v docela jiné situaci, kdy právě tento princip byl odsunut do pozadí, zastřen principem neosobního vyjádření kolektivního vědomí a svědomí — z mladší generace Jiří Šotola: „Myslím, že naše mládež miluje Šrámkovy verše především proto, že cítí, jak upřímný, poctivý a krásný člověk je psal a vložil do nich s velikou uměleckou silou beze zbytku a bez přetvářky a bez pózy a bez lži celý svůj statečný a bohatý a čistý život...“ (1956). Ale ten geniální čin Fráni Šrámka, kterým bylo vyladění básnického jazyka českého na ty nejjemnější a neméně nápadné citové odstíny, na kmitočety tónů, které už ani neslyšíme, ale které přece jen znějí v hudbě verše, ten měl platnost epochální — a zřejmě v souvislosti s vznikem a rozvojem moderní poezie, neboť to byl *Vítězslav Nezval*, který právě o tomto Šrámkově tvůrčím činu řekl: „Snad jen jednou za století může se zaskvěti řeč národa klenotem tak ryzí čistoty, jako jsou básně *Splavu*. Je v nich daleko, daleko víc, nežli odkázala básnicková tradice. Je v nich daleko víc o prostotu ještě prostší a životnější, nežli byla prostota klasiků, o prostotu bez obřadnosti, o prostotu téměř jasnovidně zrozenou ze skutečnosti samé, z života samého.“ (Literární noviny 1952, č. 67.)

Kdybychom měli měřit, kam až dosáhl horký dech *Léta*, mohli bychom uvést, že sice ani při svém prvním vydechnutí neroztavil úplně moralistní úvahy některých kritiků (postava bělovlasého strýčka faráře, milovníka okurek a růží, se zdála např. Jindřichu Vodákovi příliš shovívavá a vůči miádí bez požadavků) a že už v roce 1927 konstatoval Edmund Konrád, že kromě *Stázky* a jejího dechu a citu, který zůstává letní, už zbytek hry trošičku zvětral, jako jevištní impresionismus vůbec, ale cožpak ne najdeme atmosféru Šrámkova *Léta* i některé jeho figurky a typy v *Hrubínově Srpnové neděli*?

Horký dech smyslné lásky, který na nás dýchá ze Šrámkovy tvorby, obklopující bolestnou, mrazivou palčivou zkušenost války, nepřestává pálit ani po letech. V letech, kdy socialistická revoluce mobilizovala pro sebe mladou poválečnou generaci a znovu i některé ze Šrámkových vrstevníků, se Šrámkovo poselství přirozeného, řekl bychom přírodního hedonismu sice nemíjelo ohlase u mladých zejména, ale nestačilo už být kompasem. Čapková slova provázejí *Tělo* obdivem, porozuměním a láskou. Pišova kritická úvaha ukazuje na meze Šrámkova sensualismu. Ale tak už to bývá: ne jeden postoj, ne jednu reakci vyvolává umělecké dílo — a v jedné historické situaci. Někdy dokonce hlasy protichůdné.

Kolik už máme realizací jedné mnohoznačné hry Šrámkovy — *Měsíce nad řekou*! Kolik rezižních pojetí od tragického k satirickému, od sentimentálního k ironickému. A kolik v té hře pořád zůstává podnětů našemu sebezkoumání, kolik je tam stesku nad tím, co se nějak nezatelně ze života ztrácí, kolik výčitek, jestliže může dramatik našeho času napsat poutavou dnešní, v kulíšách socialistické společnosti postavenou variantu tématu *Mě-*

síce nad řekou se Šrámkovským titulem Všechny zvony světa?

Proud Šrámkovy tvorby se v dvacátých a třicátých letech zpomalil a šel, jak se zdálo tehdejší době, vedlejšího ramenem. Zastavoval se v zamyšlení nad osudem člověka a znova a znova, a stále silněji přiznával básníkovu poznání, že „na dně všech věcí milostných — (a milostným je celý životní rozběh, celý životní elán, celá křivka pnoucí se dychtivě vzhůru) — že na dně všech těchto sporů s láskou a o lásku, s životem a o krásný život, sporů ať vyhraných, ať prohraných, leží vždycky slza — ať už o této smutné perle na dně svého srdce víme nebo nevíme“ (list Zenonu Przesmyckému z 2. II. 1926). Sluch doby nebyl právě vyladěný na toto poselství. Hluk zápasu byl silnější. A nakonec výstřely druhé světové války rozobily ticho, které takové verše potřebují. Také budovatelský ruch socialismu nevytvářel pro toto poznání příhodnou atmosféru. Moudrost, která vnímá život a jeho kontinuitu na pozadí Soboteckého hřbitova, pronikne do vědomí moderních lidí, ohlušených ze všech stran, jen chvílemi, jen někdy. A k tomu ještě je potřeba znát a mít v sobě pocit času, času nejen věčně proudícího, současného, ale také času minulého. Šrámek se stal jeho velkým básníkem — a teprve čeká na naše porozumění. Ale možná, že jeho ocenění je uloženo, aniž si to uvědomujeme, v poslední poezii Seifertově, v skladbách Hrubínových. V nich stejně jako v Šrámkově Soboteckém hřbitově a Básníkově hrobě, proudí čas jinak, než jak jej známe a měříme: v jeden proud je spojen čas minulý s časem přítomným a jeho chod neodtíkávájí hodiny.

Básník, který dovedl být básníkem chvíle, neopakovatelného okamžiku, kouzla jeho prožívání, a který dovedl také být básníkem kontinuity života, jeho věčného rytmu, jež zaznamenávají nápisy na hrobech i vždy nové vzplnutí smyslů a citu, lásky, takový básník se nemusí bát přicházejícího času. Nebude jím pohlcen, bude jím nesen — k dalším generacím lidského rodu.

Co oživuje minulá díla básnická?

Doba, která klade právě ty otázky, na něž umí básníkovy dílo odpovědět. Revoluční doba ocenila, jaké revoluční stanovisko zaujal na počátku století Fráňa Šrámek, jak neváhal pracovat jako publicista. Léta, kdy revoluční elán byl nahrazen revoluční skepsí, kdy se poznává, že víc než nadšení platí rozum, vrací pozornost básníkovi mladé hořké desiluze, básníkovi, který odkrývá rozpory světa. A při tom vždy znovu a znovu je aktualizováno

Šrámkovo dílo nebezpečím militarismu, války. A právě v těchto dnech, kdy se svět otřásá znovu výbuchy bomb, stává se aktuální otázka Šrámkova Věčného vojáka po tom, zda zůstane jako věčný voják, tak jako zůstala válka.

Doba tedy dává podněty, aby dílo mrtvého básníka neupadlo do zapomenutí. Ale u Šrámkova nejde jen o popularitu u čtenářů. Jde o živý vztah tvorby k dílu, které je už ukončené, ale má stále ještě možnost dávat podněty. Tak si myslím, že První akt z Šrámkova Žasnoucího vojáka může dodnes nejen otřást vědomím lidí, ale nabídnout jisté tvůrčí zkušenosti, které nejsou nepodobné moderní současné próze, modernímu objektivnímu svědeckému stylu.

Dílo se nikdy nereprodukuje ve vědomí dalších generací tak, že by úzkostlivě bylo přítom dbáno autorova záměru. Je vskutku nejdůležitější sám akt, sám výsledek díla. A ten právě v proudícím čase žije podivuhodný život. Mění se, roste, zmenšuje se, regeneruje.

V díle Šrámkově je nejedna složka schopna této regenerace. Prokázala to už jen tato malá přehlídka. Analýza podrobnější by ukázala na víc možností, využitých i nevyužitých. Ale to už se díváme přes dnešek do budoucnosti.

Fráňa Šrámek v ní nebude chybět.

Dr. František Buriánek

Josef Kozák:

Jaro a píseň

Cukr a čokoládu

mlsalo jaro.

Rozmoklým sněhem a blátem polí

si pusu umazalo.

Stromy čekají listy.

Pod nebem touhou vybledlým,

svět ránem čistým

si hrstkou štěrku opepřím.

Bláťovou cestou mlaskají kroky,

to březem kráčí po polích...

Děťátko jaro,

za máminou sukni svíráš drobné pěstky.

Zčernaly lesy a venku padá sníh.

Dr. Alois Kafka:

Ze staré Sobotky

Památce kantora Dolenského

Medailón ke Dni učitelů

Josef Petr Kašpar Dolenský — slavný sobotecký kantor — narodil se před dvěma sty lety — 4. ledna 1768 v Bozkově na Semilsku. Jeho otec se jmenoval Josef Dolenský, matka byla Kateřina, rozená Koubleová.

Od mládí jevil značné nadání hudební. V něm jej po cvičil jeho otec. Hodně životních zkušeností získal delší službou v rakouském vojsku a účasti na několika válečných taženích. Pobyl delší čas v Itálii, znal německy i italsky. Po propuštění z vojny učiteloval nejdříve v Semilech, odkud byl povolán na školu v Sobotce. Zde působil nejprve jako pomocník, pak jako druhý učitel-varhaník a od r. 1815 jako kantor. Byl dobrý muzikant.

Tolik rodinná kronika vedená pečlivě Fr. Dolenským. Mir. Vlach: Sobotka a divadlo I (rkp.) v kap. II. na str. 79 poznamenává: Mach vyprávěl v přednášce O našem divadle (1889), že v období uprostřed let dvacátých bývaly v Sobotce v oblíbě zvláště hry se zpěvy. Tyto s herci studoval kantor Dolenský.

V městském archivu v Sobotce zachoval se fascikl spisů, který nám dokresluje rodinné a majetkové poměry školního učitele Josefa Dolenského. Jsou to Sperrelazion nach dem Joseph Dolenský, Specifikatie vynaložených peněz při pohřbu J. Dolenského a Inventář předsevzatý dne 15ho Juli 1829 na žádost Joz. Dolenského na jemu od jeho zemřelého otce doporučené povrchní věci.

Z nich se dovídáme, že J. Dolenský zemřel 10. 6. 1829, byl ženat, zanechal písemný testament z 1. 7. 1828, podepsaný J. Svobodou, Fr. Janatkou a V. Mikoláškem a přídavek k poslední vůli z 25. 8. 1828, na němž jako dožádaný svědek je podepsán jako první Frant. Kendík a za ním opět Janatka a Mikolášek. Jako plnoletí dědicové uvedeni: syn Ant. Dolenský, 28letý, truhlářský tovaryš na vandru neznámého místa, dcera Josefa, provd. za J. France v Turnově, 30letá, syn Josef, školní pomocník (Schulgehilfe) v Sobotce, 26letý.

Pozůstalost se skládala z poloviny 6 korců polí (U runde, na Literáku, za humny a za dvorem), z pol. stodoly a něco málo šatstva, nábytku a hudebních nástrojů. Jako nejbližší příbuzná, jež převezme pozůstalost, uvedena manželka Františka, po rodu Šetřilova, 45letá. Závěrečná zpráva projednána 13. 6. 1829. Protokol podepsali jako komisaři Jan Svoboda a Josef Hanuš, jako svědkové Michal Novák a V. Vilímek.

Celkové výlohy na pohřeb činily 18 zl. 38 kr. A to: 2 kněžím (mladějovskému a bousovskému) po 2 zl., voskaři za světlo 2,20, zvoníkům 1,30, muzikantům 3,28, cechu krejčovskému 3,32, hrobaři 1,—, truhláři za rakev 2,48 a poslu do Turnova a Semil zjednanému 54 kr. Pří-

jem příslušného obolu potvrdili: kaplan Ant. Kles, voskař Augustin, příjmení nečitelné, zvoník Josef Bílek, truhlář V. Nypel, muzikant Jos. Jeřábek, cechmistr V. Bernat, hrobník Jan Šolc a posel Ant. Hanuš. Pozn.: Sobotecký p. farář doprovodil jistě svého býv. služebníka-kantora gratis.

Inventář obsahoval celkem 36 položek, z nichž nás především zaujaly hudební nástroje, synu učitel odporučené: fortepiano, bastethorn, klarinet F, pikola A, fagot a 2 housle. Mezi nábytkem byla i měkká zelená jarmárka pro muzikálie. Chudá byla kantorova garderoba: 1 kalhoty manšestrové, 1 vesta černá, 1 pár bot, 1 pár bůf, 1 pár stře viců, 1 černá kulatá manšestrová čepice. Inventář podepsal jako komisař Bürgermeister J. Frantz, kancelista J. Svoboda a svědkové Fr. Kendík a Jan Nejedlý.

Hlavním dědicem po kantoru J. P. K. Dolenském byl jeho syn Josef Václav Dolenský, narozený 21. 11. 1803 v Sobotce, o němž se zmínil K. V. Rais v Zapadlých vlastencích. Pedagogickou přípravu mu dala preparanda při hlavní škole v Jičíně, na jejímž vysvědčení německy psaném jsou samá gut, z pedagogiky (Grundsätze der Unterweisung u. Pedagogie im Allgemeinen) dokonce sehr gut. To vysvědčení má datum 12. Sept. 1821 a kandidátu učitelství bylo 18 let.

Ženil se v roce otcova úmrtí — 26. 10. 1829 s Mar. Mikuláškovou a za svědka jim byl Frant. Kendík. Měl se v životě co ohánět. 13 dětí — 9 chlapců a 4 dívky uživit a postavit do života, to byl nemalý úkol. A přitom každou ratolest naučil na nějaký hudební nástroj, aby šli do života s veselou. Byl kapelníkem Národní gardy a složil pro ni i marš.

Rodinný kronikář o něm poznamenal: Byl muž na sebe velmi přísný. Byl šetrný: nepil, nešňupal a nekouřil.

Zemřel v Sobotce 28. 4. 1856.

Také turnovský školní dozorce Ant. Marek mu dal velmi pěkné vysvědčení:

K slušné žádosti, kterou Josef Dolenský — druhý učitel při městské škole v Sobotce sem zanesl, tímto se osvědčuje, že on již od 10. 9. r. 1829 co druhý učitel ustanovený mládež školní podle své schopnosti ne bez prospěchu vyučuje a spokojenost svých představených sobě vydobývá, zvláště pak svým hudebním uměním, ve kterém znamenitě vyniká, a co zběhlý a zkušený organista veřejné služby boží v soboteckém chrámu Páně chvalitěbně oslavuje.

Toto vysvědčení má datum 26. 2. 1852 a spolupodepsal je i sobotecký děkan Jan Palánek. -fb-

75 LET PROF. JAROSLAVA MENCLA

14. dubna 1893 se v Sobotce narodil hodinář Františku Menclovi syn Jaroslav. Po absolvování sobotecké měšťanské školy maturoval roku 1913 na učitelském ústavu v Hradci Králové a učil na obecných a měšťanských školách na Mnichovohradištsku. Přitom vystudoval 4 semestry Vysoké školy pedagogických studií v Praze. Roku 1926 byl povolán jako učitel cvičné školy Raisova učitelského ústavu v Jičíně, kde působil až do jeho zániku v r. 1948. Získal zde i čestný titul profesor praxe. Pak působil na dělnické přípravce pro vysoké školy v Jičíně vsi a roku 1953 odešel do důchodu.

S jeho pedagogickou prací souvisí i část jeho literární činnosti. Vydal několik učebnic vlastivědy (Můj domov aj.) a další pedagogické spisy (Výchovné ruční práce na středním stupni, Školská dramatisace, Příručka pro zkoušky učitelské aj.). Byl i recenzentem čítenka pro obecné školy, které vycházely ve Státním nakladatelství, a přispíval do učitelských časopisů.

Profesor Jaroslav Mencl je ale především znám jako historik a vlastivědný pracovník Českého ráje. Již za mladých let na Mnichovohradištsku se podílel na archeologických vykopávkách u Březiny, působil jako kustod mnichovohradištského muzea a městský kronikář. Z této doby se datuje i jeho spolupráce s vlastivědným sborníkem Od ještěda k Troskám, kde např. otiskl na pokračování stať Národopisný rok na Mnichovohradištsku. Po příchodu do Jičína se stal postupně kustodem tamního muzea, kronikářem města, konzervátorem pro ochra-

nu památek a pro ochranu krajiny a přírody, členem kulturní komise MNV, vedoucím Zemědělsko-lesnického a okresního archivu atd. Studoval i v polských archívech ve Varšavě, Krakově, Katovicích a jinde.

V Jičíně se také rozvinula jeho literární činnost. Psal historické studie, články a črty do Sborníku musejního spolku v Jičíně, do Hlasu našeho venkova a do časopisu Český ráj, ale i do Mladoboleslavských listů a jiných periodik. Samostatně vyšly jeho práce Dějinná tvář města Jičína, Jičín za švédských válek, Baroko našeho kraje, známé a oblíbené jsou jeho Pověsti jičínského kraje a především dvoudílná Historická topografie města Jičína. Zabýval se i rybníčním hospodářstvím na Jičínsku, pomístními jmény na Sobotecku atd. Jeho studie obohatily i oba sobotecké sborníky z r. 1948 a 1958.

Nelze v krátkém článku vyličit celou šíři a rozmanitost působení prof. Mencla. Museli bychom se rozepsat o jeho lásce k divadlu — hrál již jako mladý student v Sobotce a později režiroval a vypravoval v všech místech, kde působil; napsal a režiroval i davovou scénu Žižkův boj, ve které účinkovalo na Češovských valech na 800 lidí. Dále bychom nesměli zapomenout na jeho nadání malířské — jeho dřevoryty se soboteckými náměty doprovázejí např. studii nár. umělce Viléma Závady o Václavu Šolcovi z r. 1938. Jaroslav Mencl je i autorem mnoha porůznu otištěných básní, několika rozhlasových relací, zasahoval do hudebního života atd.

V posledních letech žije jubilant na odpočinku v Nové

Vsi u Branžeže. Na odpočinku? Jen si připomeňme alespoň heslovitě jeho život v posledních letech: působení ve funkci okresního konzervátora památkové péče pro jičínský okres; stovky přednášek v nejrůznějších místech, které proslavil jako lektor Socialistické akademie; historické články pro mnichovohradištské Vlastivědné listy,

pro Předvoj, pro náš Zpravodaj atd.; především ale jeho působení jako průvodce na státním hradu Kostí, kde návštěvníkům jedinečným způsobem přibližuje naše gotické umění.

Pane profesore, mnoho zdraví, spokojenosti a chuti do další práce Vám přeji všichni Vaši sobotečtí přátelé.
L. K.

Na venkově od masopustu do jara

[Zvyky na Sobotecku a Libáňsku před padesáti léty]

Masopust je doba zábav a plesů. Každý týden byl nějaký a pořádající se snažili, aby ten jejich byl nejlepší. Také teta chodila a mne okouzlovaly přípravy na ně. Praly se a žehlily naškrobené spodničky, kulmovaly volánky i vlasy, leštily boty a teta v očekávání báječné zábavy ani spát nemohla. Vydrhnutá, navoněná mýdlem, navlékla si šněrovačku, kterou babička stahovala dlouhými tkanicemi. Chudinka, ani jíst před plesem nesměla, aby byla v pase tenká jako vos. Na to si vzala bílé nebo růžové šaty, dlouhé až na zem, zdobené vyšíváním, s černou sametkou v pase, dlouhé nitěné rukavice bez prstů, do ruky kabelku pompadůrku a vějíř. Dlouhé vlasy přehozené přes podložku a upevněné mnohými vlásničkami tvořily účes jako korunu a zdobil je květ stejně jako v pase nebo na prsou. Vysoké černé šněrovačí boty z jemné kozinky doplňovaly oblečení. Aby se ta nádhera nepomačkala, přehodila přes ramena jen velký, květovaný přehoz (pléd) a plna rozechvění jistě necítila dotěrný mráz, než s babičkou došly do slavnostně vyzdobeného sálu. Jak jsem jí záviděla a těšila se, až budu chodit také.

Když byla naděje na delší studené počasí, byla zabíjačka téměř v každém domě. Skoro rok se hospodyně starala o čunika, dala mu, co měla nejlepšího, aby pěkně ztloustil. Pak, když už téměř nemohl dýchat, došlo se k řezníkovi, kdy by mohl přijít připravit hody. Před určeným dnem babička napekla několik pekáčů buchet do jitrnic, uvařila velký hrnec krup, nakoupila kořenů, z komory přinesla hrnce na vaření a lísky na jitrnice.

V den zabíjačky byl celý dům časně vzhůru a já jsem nemusela jít do školy. Všude jsem chtěla být, všechno jsem chtěla vidět a pomáhat. V sedm hodin přišel řezník. Na posilněnou dostal slivovici, opásal se červenobíle pruhovanou zástěrou a za pomoci mužů ranou do hlavy zbavil pašika života. Přeházela mu tepnu na krku, aby vytekla krev, kterou teta rychle kverlala, aby se nesrazila.

Pak muži dotáhli vepře do velkých necek na dvoře, posypali roztlučanou smolou, polili vařící vodou, nožem čistili, oškrabovali, obraceli, až byl běloučký a čistý jako sklo. U zadních nohou řezník nařizl kůži, pod šlachami prostrčil pevnou rozporku a pomocí řetězů vytáhli vepře z necek a pověsili na silný hák. Ještě ho opláchli, očistili a řezník jej ostrým nožem otevřel. Vyvalila se v mrazivém vzduchu ještě kouřící střeva; řezník je zručně obrátil a teta je v neckách na valše v mnoha vodách čistě vyprala.

Řezník zatím odřizl hlavu a vše, co se mělo uvařit ve velkých hrncích. Vymetená kamna krmená smolným dřevem jen hučela, a než řezník umlel játra, nakrájel střeva a na jedné straně zašpejil, už babička hlásila, že je maso měkké. Řezník maso vybral na mísu a dal na připravený řeznický vál, kde si každý mohl vzít ovar podle libosti. S křenem a chlebem chutnal znamenitě. Babička nalila do připravených hrnků ovarovou polévku, na talíř kus ovaru a já jsem to roznášela sousedům jako přátelskou poctu.

Po svačině řezník v čisté bílé zástěře rozkrájel vařené maso na malé kousky a velkým dvojitým sekáčkem rozsekal na drobno. Přidal namočenou rozmačkanou housku, umletá játra, osolil, okořenil pepřem, zázvorem, majoránkou, česnekem a osmaženou cibulí, rozředil polévkou, míchal, přehazoval, chutnal, a když uznal, že je to dobré, plnil připravená střeva a babička je špejli uzavřela. Pak dělal žemlová jelítka, tlačanky a vše se uvařilo v ovarové polévce, která se nakonec obarvila krví, okoreněna, zahustila kroupami. Na pekáče se dal péci pejt a kroupy s krví. Dobrot bylo tolik, že je nebylo možno ani všechny ochutnat a muži je často zalávali černou kávou, pivem i něčím ostřejším.

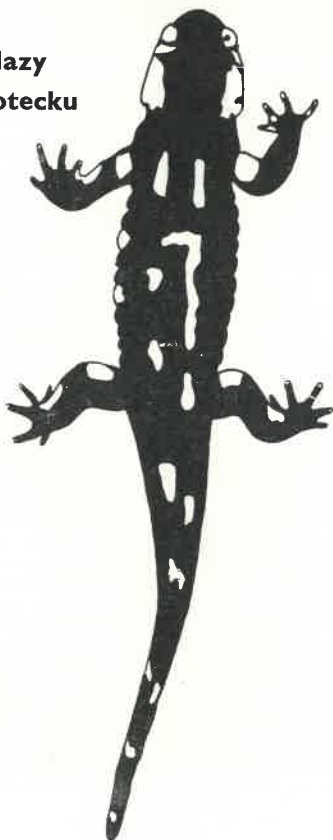
Potom řezník vepře rozsekal, šrůty určené k udění nasolil a složil do dřevěné nádoby, zatížil, sádlo nakrájel na drobné kousky a babička vyškvařeným plnila hrn-

Karel Samšínák :

Které obojživelníky a plazy můžeme potkat na Sobotecku

[pokračování]

Salamandra salamandra ssp. *salamandra* L. Mlok zemní. Tento druh je u nás kupodivu nesmírně vzácný. V mé sbírce je jediný kus, který jsem ze Sobotecka dosud viděl. Pochází z Humprechta (1949, sb. Vogner). Ústní údaje o výskytu mloka na

Mlok zemní — *Salamandra salamandra* ssp. *salamandra* L. Kresleno podle jediného dosud známého kusu ze Sobotecka. Tělo je černé, skvrny žluté, ostře ohraničené. Obrázek podává schéma jejich rozmístění.

Sobotecku (např. v okolí Vlčího Pole) nelze brát bez dokladového materiálu v úvahu, protože ani středoškolská učitelé přírodopisu nemají v otázkách našich obojživelníků příliš jasno (viz např. LHOTSKÝ: Skleněné domovy, 1956, str. 122). Svým zbarvením navazuje humprechtický mlok na kusy ze severních a severozápadních Čech, u nichž jsou žluté hřbetní skvrny seřazeny do dvou podélných řad a často i různé splynulé a tak se blíží západoevropské rase *Salamandra salamandra* ssp. *terrestris* LAC. U našeho kusu jsou skvrny nápadněji splynulé zvláště na pravé straně těla, na levé straně jsou seřazeny do zřetelné řady. Již toto seřazení skvrn je pro naše severočeské mloky velmi typické a E. FROMMHOLD, 1959 (Wir bestimmen Lurche und Kriechtiere Mitteleuropas, Radebeul) pokládá i tyto mloky se zřetelně seřazenými skvrnami za příslušníky uvedené západní rasy. Během let jsem měl v rukou několik set mloků, zvláště z území Českosaského Švýcarska, kde je toto zvíře nesmírně hojné. Nikdy se mi však nepodařilo najít kus se souvislými pruhy na těle. Škoda, že PODANÝ, 1947, který našel takového mloka v okolí Liberce (Herpetologie Liberecka. Ročenka sev. přír. klubu v Liberci: 20—26) dopustil zničení dokladového kusu.

2. Řád: **Ecaudata** — Žáby.

Bombina bombina L. Kuňka ohnivá. Tato drobná žabka patří k typickým obyvatelům stojatých vod, a to často i velmi malých. Stačí jí kalužina v koleji lesní cesty. Monotonní hlas samců zaznívá i ve dne a nedá se o něm říci, že by byl nepřijemný. Pokud jde o zbarvení, není vždy jednotné. Místy se hojně vyskytují jedinci, připomínající zbarvením kuňku žlutobříchou. Jejich hřbet nemá hnědavé

ce — pucláky. Já jsem opět roznášela známým výslužku a mnohá korunka, kterou jsem dostala, zazvonila v mé kasičce. Dlouho do večera se u nás drhlo a umývalo nádobí i podlaha, aby všechny připomínky zabíjačky zmizely. Babička měla na dlouhý čas po starosti co vařit.

Několikrát v masopustě se také pekly koblihy. Z deseti žloutků, plněné malinovou zavařeninou a navoněné rumem smažily se v rozpáleném másle zlaté koule a ze zbytků spletené šišky, cukrovaly se vanilkovým cukrem a kypré, nadýchané se v ústech jen rozplývaly.

V masopustní úterek chodily po obci s hudbou maškary. Mladí lidé v různých směšných maskách chodili od domu k domu, všude je pohostili koláči, koblihami, božími milostmi i rosolkou, takže nálada byla brzy veselá. Mezi dětmi budil největší pobavení mladík přestrojený za medvěda; chytal je, cenil zuby a bylo plno křiku a smíchu. Pak se v hostinci do půlnoci tancovalo. Po půlnoci veselí skončilo, nastával půst a nesmělo se tančit — až po velikonocích.

Zatím se zima mírnila, dny prodlužovaly, slunce hřálo tepleji a probouzel spící přírodu. Přicházelo jaro a svátky velikonoční. Před květnou nedělí sháněly děti kočičky, které svítily svými hebkými kožíšky na mízou nalitých proutcích jivy. O Květné neděli je nosily do kostela posvětit. Hospodář pak na každé pole zastrčil proutek, aby krupobití nezničilo úrodu, a hospodyně zasunula proutek pod střechu ve stavení i ve stodole, aby tam neuhodil hrom a nezapálil blesk. Babičky radily dětem, aby spolky svíce nou kočičku, aby je nebolelo v krku. Tato pověra však nebyla moudrá, stalo se, že se dítě kočičkou dusilo a mohlo dojít k neštěstí.

Týden před svátky byl ve znamení velkého úklidu. Všude se pralo, uklízelo, bílilo a drhlo, aby jaro bylo přivítáno v čistém prostředí. O „škaredé“ středě jsme šly naposledy do školy a měly jsme týden prázdnin. Na Zeleň čtvrté babička napekla časně ráno jídáše, tj. do kolečka stočený váleček těsta; jedl se mazaný medem, aby had neštípl. Při ranní mši zazněly naposledy zvony a pak — jak se nám malým říkalo — odletěly do Říma. Co jsem se napřemýšlela, jak mohly odletět z věže, když jsem dávala pozor a neviděla jsem je; a nespahnou-li někomu na hlavu, když jsou tak těžké. Ale v nové zábavě jsem na zvony brzy zapomněla. Tenkrát ještě nebylo rádio, které oznamuje přesný čas, a mnozí lidé se řídili zvoněním zvonů. Proto děti chodily ráno, v poledne i večer po vsi a klapaly klapačkami a řehaly řehačkami místo zvonů. Čím větší rámus byl, tím jsme byli spokojenější. Provádělo se to až do soboty ráno.

V pátek se pekly mazance. Deset bochánků velkých jako bochník chleba, žlutoučkých, kyprých, plných hrozinek a mandlí, v domácí peci pečených, vonělo celým domem. Ten den se nejedlo maso a držel se půst. Zpívat se směly jen nábožné písně, smích a hlasitý hovor se omezoval, vzdýt se připomíná bolestné ukřižování nevinného Ježíše. V kostele byl upraven Boží hrob, kam se přicházeli lidé poklonit jeho památce. Celou noc zůstal kostel otevřen, aby mohli přijít i ti, kdož ve dne nemožou.

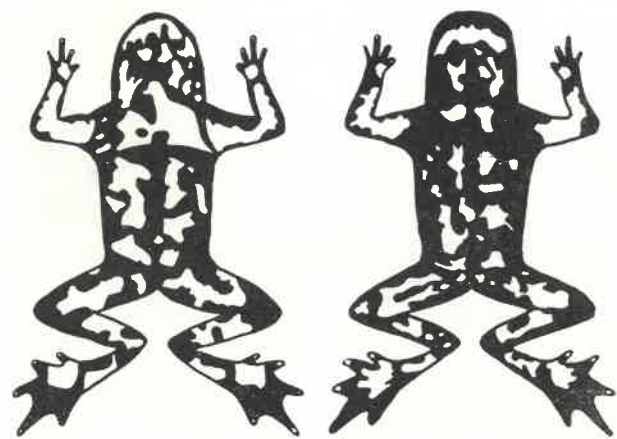
Na „bílou“ sobotu ráno se dívky šly umýt do potoka, i když byl zamrzlý, aby byly celý rok svěží a zdravé. Z kostela opět zazněly zvony, lidé byli veselejší a vše se těšilo na Vzkříšení. Dokončoval se úklid a přípravy na svátky. V pět hodin odpoledne všichni svátečně oblečení, hudba, zpěváci, družičky a živnostenské cechy doprovázeli kněze pod baldachýnem na cestě městem, kde byla okna osvětlená svíčkami, a zpívali, že „Syn Boží nezemřel, ale živ jest mezi námi.“ Nakonec jásavě zněly sborové zpěvy za zvuků varhan, trub i bubnů a lidská srdce se potěšila vírou, že spravedlnost zvítězila.

Jak bylo krásně, když na Boží hod svítilo slunce. Kdo mohl, šel na slavnou zpívanou mši obvykle v novém jarním oblečení. Na ten den chtěl mít každý alespoň něco nového, aby důstojně přivítal jaro. V srdečném hovoru se procházelo (korzovalo) po náměstí a domácí lidé vítali ty, kdož přijeli na svátky. Jak potom chutnal božíhodový oběd, obvykle pečený či smažený beránek nebo kůzle. Pěkné počasí odpoledne vylákalo do polí a do lesa, kde ptáci vítali jaro jásavými písněmi. Chlapci řezali štíhlé pruty vrb, ze kterých doma splétali pomlázky. Dívky a maminky barvily vajíčka, aby měly druhý den co rozdávat.

Však bylo v pondělí od časného rána dupotu a výskání. Chlapci se snažili dívky překvapit a pořádně jim pomlázkami nasekali, aby byly celý rok čiperné a neštípal je blechy. Děvčata, i když se schovávala a křičela, byla ráda, že na ně chlapci nezapomněli. Vždyt často byl mezi nimi ten, který se jim líbil, a ráda se vykupovala malovanými kraslicemi. Děti chodily po domech koledovat a pyšnily se mezi sebou, kdo dostal víc vajíček. Odpoledne se šlo na straň, odkud se vajíčka koulela dolů v závodění, či vajíčko bude dole dřív a nerozbije se. Nepočítaně jich ten den dětské žaludky spořádaly a nebyl div, když některým nebylo dobře. Ale pohybem na zdravém vzduchu vše brzy přešlo a dlouho se vzpomínalo na radostné zážitky.

Marie Mráková

skvrny, je jednobarevně šedivý, namodralý, někdy až živě zelený a skvrny na spodu těla jsou citronově žluté. Morfologicky však tato zvířata zcela odpovídají kuňce ohnivě. Není vyloučeno, že snad na Sobotocko zasahuje vliv kuň-

Kuňka ohnivá — *Bombina orientalis* L. Dva jedinci ze Sobotocka, nápadně světlé zbarvení. Schéma rozložení skvrn na břišní straně těla. Skvrny jsou u obou jedinců sírově žluté (drobné světlé tečky jsou vynechány). Levá kuňka pochází z Ryje [28. 8. 67], její hřbet byl krásně jednobarevně mitisově zelený; pravá z Roubenky [18. 8. 67].

ky žlutobřiché (uvádí ji z Ml. Boleslavi PRAŽÁK v cit. práci) a že snad jde o křížence. Není ale také vyloučeno, že uvedené zbarvení je výsledkem vnějších vlivů, protože takto zbarvené kuňky se vyskytují v některých letech na týchž lokalitách hojně, v jiných zase převládá zbarvení typické.

Pelobates fuscus ssp. *fuscus* LAUR. Blatnice česneková. Dosud jsem našel v okolí Sobotky jen dva kusy, a to v blízkosti Partotického rybníka u Kosti. Poprvé jsem vytáhl žábu ve svatebním šatě 17. 4. 1948 přímo z vody rybníka. Byla téměř úplně černá a v této základní barvě svítily živě červené drobné skvrny. V první chvíli jsem vůbec nevěděl, jakou žábu mám před sebou. Teprve po chvíli, když se pokožka normálně zbarvila, jsem poznal starou známou z jižních Čech. Zmíněný kus je v mé sbírce, druhý nalezený v lese je v muzeu v Jičíně. Zprávy o nálezů jsou v časopise *Beseda* 5, 1948:255; *Akv. listy* 21, 1949:58; *Sborník Sobotka*, 1958:75.

Bujo bujo ssp. *bujo* L. Ropucha obecná. Dobře známá hojná žába. Žije na vlhkých místech, často i ve sklepech. Neobyčejně velké kusy jsem zastihl kdysi v Plakánku, když se stěhovaly z postranního údolí u pily k jarnímu páření ve vodách Řehákovského rybníka. V zimním období objevíme i na Sobotocku velmi často ropuchy při vykopávání krtčích hnízd; přezimují pod výstelkou hnízda, jak už pro území Východočeského kraje zaznamenal O. BROŽ, 1956: Přezimování ropuch v krtčích hnízdech, *Živa* 4:69. Na vodní hladině vzácně objevíme ropuchu s nápadně rozšířenými nozdrami, v jejíž hlavě jsou usazeny parazitické mušlí larvy, v literatuře připisované zlaté mouše *Lucilia bufonivora* MON. Takovou ropuchu jsem našel 26. 8. 1945 v bývalé Brixově studánce u Čálovic. PhMr. Kráček ji pozoroval v Humprechtě.

(pokračování)

K VÝROČÍ ZALOŽENÍ NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE

Miroslav Hataš

Rok 1968 je rokem nesmírně bohatým na nejrůznější „kulatá“ výročí událostí, které významně ovlivnily život našeho národa a státu. První z těchto výročí — 20. výročí Únorových událostí roku 1948 — máme již šťastně za sebou, jiná, neméně významná výročí nás v průběhu roku ještě čekají.

K těm výročím, která se musí obejít bez dělostřeleckých salv a slavnostních ohňostrojů a kterým dokonce hrozí nebezpečí, že na ně bude v návalu jiných oslav a ve víru převratných událostí současného vývoje zapomenuto, patří 150. výročí založení „Českého museum“, dnešního Národního muzea v Praze, které si připomeneme 15. dubna.

České muzeum dostalo od svých vlasteneckých zakladatelů do vínku nejen úkol shromažďovat, uchovávat a vystavovat hmotné doklady bohatství české země, velikosti a slávy českého národa, ale i úkol vydáváním dobrých českých knih šířit vzdělanost, připomínat slavnou minulost národa, burcovat tento národ a připravovat ho, aby byl jednou schopen převzít vládu a řízení svých věcí do svých rukou.

Tomuto účelu sloužil především „Časopis společnosti vlastenského museum v Čechách“, později několikrát přejmenovaný, ale vycházející od roku 1827 nepřetržitě dodnes. Lidově se mu říkalo Musejník a netrpělivě ho očekávali vlastenci po celé zemi. I v našem okolí měl řadu odběratelů, a co hlavního, i dopisovatelů. Patřili mezi ně především „libušský jemnostpán“ P. Antonín Marek, samšinský farář a pak kopidlinský děkan František Alois Vacek, jičínský gymnasiální profesor Simeon Karel Macháček, František Šír atd.

K plnění těchto úkolů byla při muzeu záhy ustavena také „Matice česká“, která z příspěvků svých zakládajících členů a dalších příznivců a přátel získávala potřebné finanční prostředky k ediční činnosti. Matice česká

získala širokou podporu vlastenců ze všech částí rakouské monarchie, ze všech složek národa. V našem kraji se stal hlavním propagátorem a organizátorem činnosti Matice opět „libušský jemnostpán“ P. Antonín Marek, který byl jejím zakládajícím členem hned od jejího založení v roce 1831. Měl matriční členské číslo 12. V dalších letech pak získal za zakládající členy Matice celou řadu vlastenecky smýšlejících přátel. Povinností zakládajícího člena bylo složit 50 zlatých. Je až dojemné sledovat v jednotlivých číslech Musejníka, jak to mnohým trvalo i několik let, než tuto částku v mnoha splátkách dali dohromady.

K prvním zakládajícím členům Matice v našem kraji patřili především mladší vlastenečtí kněží, přátelé Markovi a žáci Jungmannovi z litoměřického semináře. Kromě Marka to byli libušský kaplan Jan Šolc a markvartický farář František Vetešník (oba od r. 1832), osenický farář Václav Beránek, sobotecký kaplan Damián Šimůnek a kopidlinský děkan František Al. Vacek (od r. 1833), lokalista ze Všeborska Josef Frencl (od r. 1834), kaplan z Týna u Rovenska Michal Praysler (od r. 1835), v dalších letech libušský kaplan Václav Verunáč, libušský kaplan Václav Černohouz, vyskeřský lokalista Hynek Štěpánek, loukovský farář Jan Šolc atd. Kromě této družiny nacházíme mezi prvními zakladateli Matice i jičínské profesory gymnasia Kudrnu a Fährnricha (od r. 1832), knihtiskaře Kastránka (od r. 1837), několik turnovských měšťanů a hruboskalských vrchnostenských úředníků. Po r. 1840 přibývají další.

Dodejme ještě, že mezi „oudy“ prvního musejního výboru byl i František rytíř Gerstner (konec života strávil na Mladějově) a že mezi štědré podporovatele muzea patřil majitel Kostí Evžen hrabě Vratislav z Mitrovic. Pak můžeme říci, že náš kraj se čestně podílel na rozvoji českého muzea a tím i na boji za lepší budoucnost národa.

Netýkavka žláznatá na Sobotecku

Před nedávnem mě upozornil Dr. K. Samšiňák na výskyt netýkavky žláznaté (*Impatiens glandulifera* Royle) u výtoku Veseckého rybníka při silnici z Vesce k Semtinské lípě. Tuto rostlinu tam pozoroval poprvé v r. 1966 a v srpnu následujícího roku sebral dokladový exemplář, který je uložen v herbáři Botanického ústavu UK v Praze. Netýkavka byla pravděpodobně pěstována v některé z neďalekých zahrádek, odkud snadno na vlhkém stanovišti u rybníka zplaněla.

Netýkavka žláznatá není rostlinou u nás původní. Pochází z Himálaje (Kašmír až Nepál), kde roste v tropickém pásmu v horách až do výše 3000 m. Kolem r. 1839 byla tato dekorativní rostlina přivezena do Anglie a brzy se začala pěstovat i na evropském kontinentě. Ovšem její zplaňování probíhalo postupně a zprvu velmi pomalu, tak jak se přizpůsobovala evropským podmínkám. V Čechách a na Moravě začala zplaňovat pravděpodobně až koncem minulého století, na Slovensku je dokonce v současné době její zplaňování velmi vzácné, ač se poměrně hojně, zvláště v severozápadní části země, pěstuje.

V Čechách a na Moravě došlo v posledních několika desetiletích k značnému šíření této původně tropické horské rostliny, především na březích řek a potoků, ale i rybníků a vodních příkopů a na jiných vlhkých místech. V popředí oblastí s intenzivním šířením netýkavky žláznaté v Čechách je bezesporu Pojizeří. Na mnoha místech byla a je dodnes tato rostlina pěstována, především v okolí Jablonce n. Jiz., Vysokého n. Jiz., na Tanvaldsku, Semilsku, Železnobrodsku a Turnovsku. Ze zahrádek snadno pronikla na břehy Kamenice a Jizery, kde místy zcela zdomácněla. Její víceméně souvislé rozšíření můžeme sledovat ze Železnobrodsku až k ústí Jizery do Labe, zvláště mezi Turnovem a Bakovem tvoří místy rozsáhlé porosty, v nichž dosahuje výšky až 2,5 m

Silná vodnatá lodyha rozkvétá v letních měsících 3—4 cm velkými ostruhatými květy v barvách od bílé přes růžovou, červenou, karmínovou až k tmavě fialové. K podzimu se vyvíjejí lysé, kyjovité tobolky, které po dozrání samočinně (nebo po lehkém dotyku) praskají

a vystřelují semena až do vzdálenosti 6 m. Semena, pokud neklesnou v zimě teploty příliš nízkou, na jaře vyklíčí a během asi 4 měsíců vytvoří ony mohutné rostliny, které po dozrání semen zahynou.

Všech netýkavek je asi 400 druhů, většinou domácích v tropech Starého světa. U nás roste jako původní pouze jediný druh — netýkavka nedůtklivá (*Impatiens noli-tangere*), která je však stále více zatlačována přistěhovalcem ze Sibiře — netýkavkou malokvětou (*I. parviflora*). Ze zahrádek známe ještě tzv. balzaminu (*I. balsamina*), pocházející z tropické Asie, která se u nás hojně pěstuje v četných zahradních formách.

Bohumil Slavík

Porost netýkavky žláznaté u výtoku z Veseckého rybníka v srpnu 1967
Foto K. Samšiňák

TAJNÁ CHODBA POD TROSKAMI

Miroslav Hataš

Ve východním svahu pískovcového masivu, korunovaného na vrcholku romantickou zříceninou hradu Trosky, tvořící dominantu a symbol Českého ráje, nachází se vchod do jeskyně zvané „Sklepy“, o které koluje mnoho pověstí v širokém okolí.

O této jeskyni se zmiňuje i Jan Filip v knize „Dějinné počátky Českého ráje“ pod heslem Trosky na straně 258 a na předcházející stránce pak publikuje i plánek jeskyně.

Na jaře roku 1944 přilákala nás romantika vyprávění o tajné chodbě z Trosek a podzemního jezírka do té míry, že jsme tam podnikli několik výprav. Mým společníkem při těchto podnikcích byl — jako při mnoha jiných, podobných — Franta Kaván, méně slavný synovec slavného strýce, malíře Českého ráje, Františka Kavána.

Byli jsme vyzbrojeni baterkami, lanem a polní lopatkou a podařilo se nám proniknout do systému chodeb, navazujících na tuto jeskyni. A protože naše poznatky nejen mohou doplnit citované Filipovo dílo, ale ověřují i některé ústně tradované pověsti, chci ve své vzpomínce seznámit s těmito poznatky širší veřejnost.

Úzkým portálem mezi skalisky, vystupujícími ze svahu, vstoupili jsme do „vstupní síně“, obdélníkové dutiny, na naše poměry dosti prostorné, jejíž dno se svažovalo od vchodu k zadní stěně. Při jižní stěně vstupní síně spadal skalní stupeň asi 120 cm vysoký na dno hlavní chodby, zanesené jemným pískem až na úzký prostor pod stropem chodby, který dovoľoval pouze sledovat průběh chodby. Po odstranění části závalu podařilo se nám uvolnit chodbu do té míry, že bylo možno s většími nebo menšími obtížemi dosáhnout příčné chodby. Při odstraňování pískového závalu našli jsme pod úrovní jeho povrchu v levé stěně chodby kovovou kruhovou značku s vyraženým číslem. Byla to s největší pravděpodobností značka zasazená tam při měření doc. dr. J. Kašpara z roku 1942.

Příčná chodba vpravo končila po několika metrech malou dutinou ve skalní stěně. Před touto dutinou jsme našli začátek další úzké chodby, směřující ke vstupní síni. Po jejím částečném uvolnění dostali jsme se úzkou, těžko průchodnou chodbičkou, nezakreslenou ve Filipově knize, zpět do vstupní síně při její severní stěně. Tuto chodbu pro její těsnost a obloukovitý tvar jsme nazvali „žížalí chodba“.

Od křižovatky vlevo pokračuje chodba zhruba jižním směrem a rozšiřuje se po několika metrech v trojúhelníkovou prostoru s velmi vysokým stropem, kterou jsme nazvali „kostelík“. Stěny „kostelíka“ nesou množství nápisů a podpisů, vyrytých do pískovce i načrtnutých tužkou, uhlem i plamenem svíčky. Tyto nápisy svědčí o tom,

že tyto prostory byly hojně navštěvovány v druhé polovině minulého a v prvních letech tohoto století.

„Kostelík“ přechází nízkým kamenným prahem v jezírko, chodbu, zatopenou vodou. Na jaře roku 1944 okraj jezírka dosahoval asi 1 m od kamenného prahu.

Pověsti z okolí Trosek vyprávějí, že v tomto jezírku je dřevěná podlaha, lávka či trámy. A skutečně jsme na dně jezírka zjistili kusy dřev. Jeden z nich se nám podařilo uvolnit a vytáhnout ze dna. Byl to kus asi 3 m dlouhý, asi 8—10 cm široký, prosáklý vodou a zčernalý. Druh dřeva jsme sice nezjišťovali, ale podle vnějšího vzhledu šlo s největší pravděpodobností o kus smrkové tyčoviny. Rozměry tohoto nalezeného kusu dřeva vylučují, že byl přinesen touž cestou, kterou jsme pronikali my, a jsou svědectvím spíše pro to, že v minulosti měla jeskyně ještě nějaký jiný, dnes již zavalený a zapomenutý vchod buď chodbou přes jezírko nebo někde s vrchu.

Vlevo od křižovatky, směrem ke „kostelíku“, jsme objevili další vchod do chodby, směřující k severozápadu, směrem k Troskám. Vchod do této chodby tvořil sice dosti široký, ale nízký průlez pod svaleným mohutným balvanem, na kterém jsme objevili starý, poněkud romantický nápis, načrtnutý švabachem v jemném nánosu žluté hlíny. Nápis byl dosti dobře čitelný a varoval: „Ni krok dále, sic tvá smrt!“ A dále v nápisu se mluvilo o třídenním blouďení autorů v chodbách podzemí. O tomto nápisu byla zmínka ve starším vlastivědném časopise, který se mi dostal do ruky, na jeho název si však dnes již nevzpomínám. Za tímto balvanem pokračovala chodba tu vyšší, tu zas nižší, stěží průlezná. Do ní se mi podařilo proniknout ještě asi 30 m, na délku horolezeckého lana, na kterém jsem byl uvázan. Tak jsem se dostal až k místu, kde průlezná chodba mírným prahem stoupala vzhůru. Ústí zde bylo zúženo svaleným balvanem na malý otvor, kterým bylo možno prostrčit ruku se světlem a přesvědčit se, že chodba pokračuje dále a je dosti prostorná.

Měli jsme sice v plánu na příští výpravu opatřit potřebné nástroje a odsekáním části balvanu uvolnit další cestu. Ale k tomu již nedošlo. V létě roku 1944 jsem byl totálně nasazen a potom již vzaly válečné události prudký spád a strhly mě do svého víru. A tak hlavní otázka souvislosti jeskyně Sklepy s hradem Trosky zůstává otevřena.

Byla jeskyně Sklepy únikovou cestou z Trosek při obležení hradu? Tuto otázku nelze zatím ani vyloučit, ani potvrdit. Nález zlomku gotického kachlíku, uvážený Filipem, zdá se spíše podvrhem romanticky založeného turistů než věrohodným dokladem.

Ať je tomu tak či onak, je jeskyně Sklepy a na ni navazující soustava chodeb zajímavým přírodním úkazem našeho kraje.

Dr. Alois Kafka:
Ze staré Sobotky

Ukradený zvonek v Markvarticích

Jindřich Slavík

V obecní kronice markvartické jsou podrobně vypsány místní události za první světové války 1914—1918. Zapsal je Karel Voves, rolník z Markvartic č. 23, který byl po ukončení války zvolen kronikářem a své záznamy psal do nové kroniky. Dnes nám stránky knihy připomínají útrapy obce před padesáti lety. Zajímavý je zvláště záznam z roku 1916 o rekvizici zvonů a o odvaze několika markvartických občanů, kteří se je snažili zachránit. Uveřejňuji zápisy o těchto událostech.

„2. října sundán a rozbít byl veliký a krásný zvon z roku 1569 s krásnými českými nápisy a ornamenty. Zvon tento byl panem Švandrlíkem ml. okreslen, jakož i nápisy zachovány. Vážil 9 centů. Pan inženýr Švandrlík Vít vyhotovil nákrsky zvonu dle původní skici, která je uložena na zdejší faře, velice krásně a umělecky. Nápis na zvonu byl tento: Léta Páně MDLXIX slit jest tento zvon ke cti a chvále Pánu Bohu všemohúcimu o založení záduší svatého Jiljí v Markvarticích od Petra. Za kněze Jiříka Sirusa Hoříckého ty časy faráře v Markvarticích. Jan Ječnej z Rakova. Vít Vošvrđ z Příchvoji. Martin Rychtář z Markvartic. Jakub Hřivna z Markvartic. Adam Voř Rakov. Za urozeného pána pana Křištofa z Lobkovic na Bílině, Kosti a Beřkovicích za jeho panování slit jest.“

Další zápis vztahující se k těmto událostem je v kronice z listopadu 1917:

„**Rekvizice zvonů.** V Mrkvojedech a Spařencích sebrali vojáci zvonky. Na zdejším hřbitově se zvonek do rána ztratil. Četnictvo vyšetřovalo ztrátu. Starosta obce dostal 8. listopadu 1917 následující přípis od okresního hejtmantství v Jičíně: Dle seznamu zvonů v jednotlivých obcích sepsaných a pak před odvedením zmizelých (ukradených) je zjevno, že i ve vaší obci takový sepsaný a k odvedení určený zvon zmizel, případně byl ukraden. Žádám pana starostu, aby do tří dnů podal sem vysvětlení o tom, je-li mu známo, kdy a jak zvon zmizel. Toto vyjádření bude se pokládat za výsledek a bude předloženo vojenskému velitelství.

Odpověď obecního starosty V. Macouna zní: Ke shora uvedenému sděluji, že podepsanému není ničeho známo, kdy a jak zvonek z márnice hřbitova v Markvarticích zmizel.“

Dále cituji kroniku z listopadu 1918:

„**Zavěšení zvonku.** Slavnostním způsobem zavěšen byl

na své místo svého času ukradený a objevený zvonek ze hřbitova. Zvonek visel ve věži cece až do předvečera, kdy měl být odebrán. V tu noc sebrali se Jirků Josef č. 33, Bartoň Alois, Pabiška Josef č. 21, Rulc Josef č. 2, Voves Karel, Šouta Josef, Svoboda Václav a společně, aby všichni byli účastní, zvonek odmontovali, dali do pytle a ve stodole u Bartoně zakopali, kde byl až do převratu. Žádný ze zúčastněných nic neprozradil, ani svému nejvěrnějšímu příteli. Veškeré dotazy a vyšetřování četníků bylo marné.“

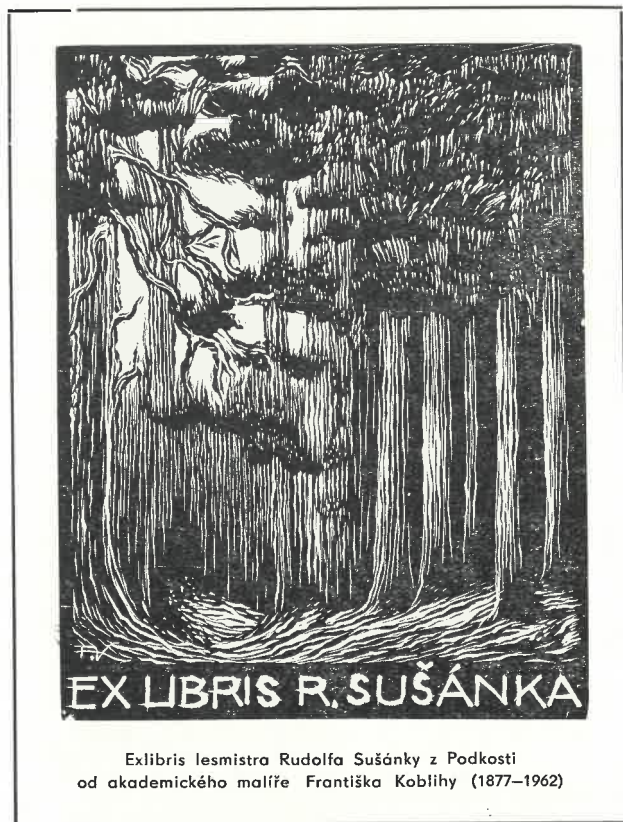
K tomuto zápisu v kronice připomíná poslední žijící účastník této akce, třiaosmdesátiletý pan Josef Šouta, že kromě jmenovaných občanů byl přítomen i tehdejší starosta obce Václav Macoun z Markvartic č. 7, který své jméno asi ze skromnosti nedal do kroniky vepsat. Všichni se tehdy sešli večer v krámku u Bartoňů a dohodli se, že zvonek ze hřbitova společně uklidí, aby nebyl odvezen. V noci se vydali na hřbitov, někteří hlídali na silnici, aby nebyli někým překvapeni, ostatní vylezli na střechu márnice, sundali tašky a odmontovali zvonek, který pak v pytli odnesli do vsi. Tam ho převzal Alois Bartoň, který ho ukryl, a nikdo z ostatních nevěděl, kde zvonek je. Kde byl uschován, to se dozvěděl až po válce.

Po skončení války byly zakoupeny nové zvonky i do Mrkvojed a Spařenců a v roce 1928 pořízeny tři nové zvonky i pro místní kostel. Nedočkaly se však dlouhého věku, v době okupace v roce 1942 byly všechny opět odebrány k válečným účelům. Stejný osud postihl tentokrát i „hrdinu“ z první světové války, zvonek z márnice markvartické hřbitova. Nenašel se již nikdo, kdo by jej opět včas uklidil nebo „ukradl“.

P o z n á m k a : O rekvizici zvonů v Markvarticích napsal K. Voves článek do jičínského časopisu *Náš domov*, roč. II, str. 139. Citáty z kroniky jsou přepsány podle zásad vydávání starých textů.

Literární ze Sobotecka

- Filmový přehled 27. III. a Filmové a televizní noviny 20. III. přinesly informace o krátkém filmu režiséra Miro Bernata „Ať znám“, který byl natočen ve Šrámkově domě v Sobotce.
- Labores musei in Benátky n. Jiz. IV/1 — 1968 přináší mj. článek Ivana Turnovce Přehled geologie české křídly o geologických poměrech našeho kraje.
- Metodické materiály Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody č. 2 z roku 1966 přináší zásadní stanovisko k ochraně památek lidové architektury ve Východočeském kraji. Kromě jiného se plánuje zřízení skansenu pod Kostí, kam by měly být přemístěny ohrožené stavby, a zachování Vesce. Těto otázky se dotýká i Práce 8. III.
- K současnému demokratickému procesu se vyslovuje v Rudém právu 20. III. MVDr. O. Kaprál ze Sobotky a v Mladé frontě 21. III. ing. J. Sedmidubský z Libošovic. Několik článků o těžkostech kultury ve Východočeském kraji v nedávné době přinesla poslední čísla Pochodně, kde se např. O. Rydlo dotýká 9. III. potíží s uvedením Komédie o hvězdě.
- Ve Zprávách spolku sběratelů a přátel exlibris č. 5—8/67 popisuje R. Dostál sedmou známou knižní značku V. Špály — exlibris MUDr. Jos. Boudyše. Reprodukcí poštovní známky se Špálovou Kyticí přináší Květy 2. III.
- Plzeňská Pravda informuje 1. III., že OB Černošín na Plzeňsku uspořádala v lednu literárně-filmový večer věnovaný Fráňovi Šrámkovi. Pochodeň 23. III. píše o Šrámkově povídce Facír.
- O vystoupení pražského souboru Kruh ve Viole píše Práce 7. III.
- V Hudebních rozhledech č. 2—3/68 vzpomíná V. Snítel 70. narozenin zasloužilého umělce Jaroslava Pekelského.
- Učitelské noviny č. 13/68 uveřejňují kromě článku o L. Žofkové také dopis K. Ungerové hodnotící pedagogické dílo prof. Václava Kamelského.
- Jaroslav Šimůnek psal 28. III. v Mladé frontě o M. Gorkém.

Exlibris lesmistra Rudolfa Sušánky z Podkostí od akademického malíře Františka Koblihy (1877—1962)

● Květy 2. III. otiskly článek Jaroslava Suchánka „Jak daleko budou létat“ o našich skokanech na lyžích.

● Sobotní čísla Mladé fronty počínaje 2. III. přinášejí seriál Eduarda Pergnera „Plavidla slušného chování“. Jeho povídku Zlodějové nacházíme v Kulturních novinách č. 12/68.

● V časopise Neděle č. 7/68 je znovu otiskána báseň Jany Žižalové, inspirovaná Špálovými obrazy, s fotografií autorky.

● Jan Roubal uvádí ve svém článku Fauna ploštic (Insecta: Heteroptera) severních Čech, otiskném ve Sborníku Severočeského muzea — přír. vědy 3, 1967. str. 127—159 více jak 70 druhů ploštic ze Sobotce.

● Březnový Bousovák je věnován především dnešnímu životu Dolního Bousova a okolí.

● Příloha jubilejního čísla školního časopisu SLTŠ v Trutnově **Facír**, (vyšla v únoru 1968 k dvacetiletí lesnické školy), přináší příspěvek prof. Václava Hejna **Fráňa Šrámek a lesy**. Ukazuje, že Šrámkova láska k lesu se zrodila v době jeho píseckých studií, uvádí motivy lesa v jeho díle, vzpomínky na les z doby I. světové války atd. — Příloha Facíra přináší též Šrámkovu povídku **Facír**, zatím velmi málo známou, protože byla teprve nyní po druhé publikována. Po prvé se tak stalo v časopise Česká myslivost 1905, č. 2, str. 28—30 pod pseudonymem Razumichin. Povídka není uváděna v žádné šrámkovské bibliografii. O vypátrání časopiseckého otisku povídky má zásluhu profesor SLTŠ v Trutnově Jiří Uhlíř.

Dr. Vladimír Wolf

● Spisovatel Josef Knap v časopisu Student z 27. března v článku Básník za mřížemi podává cenný příspěvek k životopisu básníka Jana Zahradníčka, s nímž strávil přes tři léta ve věznicích (od června 1952 do srpna 1955). Tak se ve skromné Knapově vzpomínce dovidáme po prvé o osudu neprávem odsouzených spisovatelů, k jejichž soudní rehabilitaci došlo v r. 1966 a 1967.

● **Kulturní noviny** (tehdy ještě Literární noviny) oznámily v letošním 3. čísle, že 31. ledna 1893 zemřel Věnceslav Jeřábek. Upozornili jsme je, že jejich údaje jsou nepravdivé, protože František Věnceslav Jeřábek zemřel 31. března 1893. Po delší době jsme dostali odpověď, v níž se praví, že autor převzal data ze Slovníku českých spisovatelů, který zpracoval Ústav pro českou literaturu ČSAV (poslední vydání 1964) s přesvědčením, že tyto

autority dávají údajům naprostou jistotu. S přátelským pozdravem za Kulturní noviny Jarmila Husáková. To nás sice těší, ale žádaná oprava se v novinách neobjevila. Není to sice věc důležitá, ale i takovéto drobnosti nám pomáhají udělat si obrázek o úrovni a serióznosti Kulturních novin.

K. B.

● **H. Šik — M. Laiske: K. H. Borovský**, soupis hlavní literatury o jeho životě a díle. (UK Praha 1967, 240 str.). V této podrobné havlíčkovské bibliografii postrádáme Turnovského Paměti starého vlastence, v nichž jsou celé kapitoly věnovány Havlíčkovi a tajemnému šíření jeho děl na Sobotce.

● **Okresní osvětový dům v Jičíně** začal vydávat svůj rozmnožovaný Zpravodaj, který se má stát tribunou kulturní a osvětové práce na okrese. Je to další důsledek toho, že byly zrušeny okresní noviny. Již v prvním čísle najdeme i zprávy o práci členů RSSD v Sobotce. Spolu s ONV vydal dále Osvětový dům zpravodaj Hovoříme o volbách, v němž najdeme i výňatek z volebního programu v Sobotce.

Sobotecká všehochuť

K letošnímu Dnu učitelů byla vyznamenána titulem zasloužilá učitelka paní **Ludmila Žofková**, dlouholetá ředitelka školy v Bakově n. Jiz. a ústřední inspektorka ministerstva školství v důchodu. Oznamují to Učitelské noviny 28. III. 1968 a zároveň uveřejňují obsáhlý článek prof. V. Příhody, ve kterém u příležitosti 75. narozenin L. Žofkové (narozena 14. III. 1893) hodnotí její pedagogické dílo. Redakce ZSS blahopřeje věrné přítelkyni Sobotce k životnímu jubileu i k zaslouženému ocenění jejího díla.

Jak se připravuje IX. rodný sjezd? Sjezdový výbor v čele s předsedou MNV Sobotka Františkem Hejnem již promyslel v hrubých rysech program a připravuje jeho uskutečnění. Podrobněji Vás budeme informovat v příštím čísle. Již nyní ale prosíme všechny čtenáře našeho Zpravodaje: je třeba, aby se o sjezdu dozvěděli všichni rodáci a přátelé města Sobotky a okolí, aby se nás na posvícení sešlo co nejvíce. Pozvánku bychom rádi poslali

Žertovné povídačky

PRAVDIVÉ DOPORUČENÍ

Populární sobotecký knihkupec Václav Mrva pomáhal zákazníkovi při výběru knih. Mezi jinými nabídl i díla kdysi dosti čteného spisovatele De la Camara.

Zákazník se zdráhal knihu koupit, že nemá zájem o cizí literaturu, chce nakoupit jen domácí autory.

„Nedívejte se na jméno spisovatele,“ vysvětloval Mrva, „De la Camara je pouze pseudonym. Autora osobně znám, je to kovaný Čech, sloužil jsem s ním v Klatovech u dražounů, občansky se jmenuje C a m r a.“

Podle Jos. Šimka

BÁLY SE SV. JANA

Obuvník Sedmidubský bílil z jara domek. Při práci mu překážela hezká dřevěná socha sv. Jana Nepomuckého při stěně domu. Odnesl proto sochu na dvůr a postavil ji na špálek. Aby se nazdržoval, nasypal hned slepicím zrní a dal se do práce. Po delší chvíli se vrátil pro další dávku vápna a vidí, že je zrní netknuto. Jsou nažrané, myslel si. Když znovu přišel na dvůr, zrní bylo všechno dosud na zemi. Tohle není samo sebou, říkal si, rozhlížel se, zda není ve vzduchu nějaký dravec, potom vzal hrst zrní do ruky, čichal k němu, zda nezapáchá, ale nezjistil závědy.

Večer vykládal sousedům: „Považte si, ty potvory slepičí nežraly a nežraly, co mi to dalo mutací. Teprve hodně pozdě jsem přišel na to, že jsem zrní nasypal pod sv. Jana a slepice se ho bály, domnívaly se, že je světec tím křížkem, co má ve vztyčené ruce, chce praštit.“

Dal jsem Jáníčka do síně a ve chvíli bylo zrní pryč.“

Podle Jos. Slavíka

U ZLATÉ HUSY V PRAZE

„Byl jsem v Praze a zastavil jsem se ve Zlaté huse na kávu,“ vykládal jednou František Dolenský. — Bylo tam poloprázdno, stranou u okna seděl nějaký host, před sebou rozevřený francouzský časopis, takže mu nebylo vidět do obličeje. Když odložil noviny, ejhle, on to zajakurský Boček, alias hrabě Šlik!

Vstal jsem, obřadně jsem k němu přikročil a nahlas povídám:

„Ale Vaše Jasnosti, pane hrabě Šlik, jak se vám vede?“ To jste měli vidět Bočkovu pohotovost. Hned odpověděl:

„To víte, jak by se dařilo dvory si sebrali, jen titul mi zůstal.“

Číšníci hned začali rychleji poletovat kolem, i z kuchyně nahlíželi kuchaři, aby viděli hraběte Šlika.

SPRAVEDLNOST A SOUD

Nastaly soudní prázdniny. U soboteckého soudu zastupoval po dobu dovolených soudce Kračmera. Právě prováděl výslech, když se do jednacích síně vbelhala stařenka.

„Co tu, babičko, hledáte?“ ptá se soudce.

„Mladej pane, já hledám spravedlnost.“

Na to odvětil soudce:

„Babičko, tady není spravedlnost, tady je jenom soud.“

(Podle Josefa Zumra.)

Zapsal: Vlš

JAKÝ BYL DOBRÁK PROFESOR LÁDA MACH,

ví každý, kdo ho znal. O jeho prostém dobráctví se dá vyprávět mnoho příběhů. Typický je např. tento: Na břehu Žehrovky v Pleskotech leží v trávě několik tehdejších divadelních ochotníků a studují nějakou hru. Jeden z nich náhodou při prudším pohybu, aniž o tom věděl, kopl Macha do nosu. Mach se hned posadil a zeptal se: „Vašku, neuhodil ses?“

-11

všem, k tomu však musíme mít jejich adresy. Základem adresáře rodáků a přátel Sobotky je adresář ZSS, který obsahuje na 700 mimosoboteckých adres. Víme však, že mnozí po přečtení posílají Zpravodaj svým příbuzným a známým. Pošlete nám tedy na adresu Zpravodaje jejich adresy nebo je sdělte na MNV s. Martinovi, aby pozvánky dostali skutečně všichni Sobořáci.

Přímým přenosem z Jičína vysílala 24. III. televize pořad *Buďte při tom*. Byl uveden písní *Znám já jeden krásný zámek* a hovořilo se v něm o cestovním ruchu a jeho potížích v jičínském okrese.

Akad. malíř Jan Špála hovořil o své výstavě v Praze ve vysílání čs. rozhlasu pro Středočeský kraj dne 15. III. 1968.

Ze soboteckého archivu: Občané a rodáci ze Sobotky a okolí si stále častěji uvědomují, že cenné dokumenty, staré knihy a noviny, hospodářské zápisky a podobné materiály jsou nejlépe pro budoucí generace uloženy v soboteckém archivu. V poslední době získal tímto způsobem archiv několik vzácných písemností. Tak např. příbuzní vlasteneckého soboteckého kněze P. Damiána Šimůnka (1810—1895) věnovali archivu diplom, jímž byl jmenován čestným občanem města, několik rukopisů a knih z jeho pozůstalosti (kromě toho věnovali humprechtskému muzeu několik kusů nábytku z jeho majetku). Dalším dárcem byl prof. Jaroslav Mencl z Nové Vsi u Kněžmosta, který archivu věnoval ze své bohaté korespondence několik dopisů od nár. umělce Václava Špály, od šéfa výpravy Národního divadla v Praze arch. Vlastislava Hofmana, od spisovatelky Mileny Novákové a od básníka Jana Stránského-Macha aj. Paní Marie Holečková ze Sobotky přispěla také neznámou tištěnou básní Jana Kubů ke sjezdu soboteckých rodáků 1906, pan Otakar Báček ze Sobotky věnoval několik výtisků novin ze dnů vyhlášení samostatné ČSR v r. 1918 a pan Antonín Janda ze Sobotky pohlednice z Českého ráje.

Všem dárcům srdečně děkujeme a vyzýváme k následování.

Ještě je slovo „bažuláci“: prof. Vladimír Šmilauer z filosofické fakulty Karlovy university upozorňuje, že toto slovo zaznamenal již prof. Kott z Kouřimska ve významu „bažulák je člověk, který má krátké nohy, ale jinak dosti urostlý jest“. Podle dohady prof. Šmilauera člověk s krátkýma nohama připomíná chůzi husu, na níž se na Českomoravské vysočině volá „baži, baži“ (housátko tam je „bažátko“). Při přechodu do studentského prostředí mohlo toto zvukově velmi výrazné slovo nabýt i jiných významů.

Marie Brixová ze Sobotky se domnívá, že bažuláci označovali vůbec venkovské lidi oproti městským.

Konečně podle dalších souvisí tento výraz se slovesem „bažít“ — lebedit si, mít se dobře. Bažulák byl tedy podle této verze student z vesnice, který měl z domova ve studentském bytě ve městě stále dost potravin a dobře si žil.

Děkujeme jmenovaným, paní M. Beringerové i dalším za snahu o vysvětlení tohoto slova. I když se to nepodařilo jednoznačně, je tu několik zajímavých námětů pro řešení této „záhady“.

Sobotečtí jubilanti: 80 let se dožívají: 2. IV. Rudolf Černý, 15. IV. Františka Halbichová a 19. IV. Marie Drábová ze Sobotky. 75. narozeniny oslavila 4. IV. Františka Černá ze Spyšové. 70 let bylo 8. IV. Františku Dubskému ze Stěblovic a 12. IV. Marii Loudové ze Sobotky. 65 let slaví 13. IV. Ludvík Berka a 24. IV. Albert Graf ze Sobotky.

Kulturní kalendář jednou větou: 3. IV. 1803 se narodil v Sobotce Jan Dvorský, otec archiváře Fr. Dvorského a autor dvou divadelních her. 6. IV. 1948 zemřel starosta soboteckého Sokola Josef Forst a týž den 1963 mladoboleslavský gymnasiální profesor Ferdinand Strejček. 13. IV. 1893 zemřel v Dolním Bousově sobotecký purkmistr, lékárník a přírodovědec Antonín Fierlinger, přítel Josefa Mánesa. 17. IV. 1748 byla uzavřena smlouva o postavení sobotecké radnice, která rok předtím vyhořela. 20. IV. 1868 se v Sobotce narodil dlouholetý starosta města a přední kulturní a hospodářský pracovník Sobotky Gustav J. Maštálka.

Sňatky: 23. III. uzavřeli v Sobotce sňatek Alžběta Filipčíková ze Sobotky s Janem Žoldošem z Lomnice n. Pop.,

Marta Randáková z Vyskře s Františkem Sýkorou z Rovně a Marie Blažková z Loukova s Františkem Vitinou ze Stěblovic. 9. IV. byli v Praze 2 oddáni Kamila Vodičková z Příbrami a ing. Radko Volf ze Sobotky. 13. IV. uzavřeli sňatek v Žatci Alla Pánková ze Žatce s Hynkem Slavíkem ze Sobotky a v Sobotce Vlasta Kozáková z Ohavče s Jaroslavem Šimůnkem z Rovně. 20. IV. byli v Sobotce oddáni Marie Vlčková z Netolice s Josefem Šepsem z Nové Paky a Marie Drbohlavová z Bačalek s Jaroslavem Mizerou ze Zajakur. 27. IV. uzavřeli v Sobotce sňatek Věra Pasecká z Mladějova a Jindřich Händl z Turnova.

Za Išou Krejčím . . . Když ve večerních hodinách 6. III. televize přinesla zprávu o skonu zasloužilého umělce Iši Krejčího, mnoho lidí se zarmoutilo. V zemřelém odchází nejen hudební skladatel, operní dramaturg Národního divadla v Praze, laureát státní ceny a zasloužilý umělec, ale především člověk hluboce citlivý, milující své okolí, své blízké. Tak ho znali i v místě jeho každoročních pobytů, v Železnici u Jičína, kde měl mnoho přátel, ke kterým patřil zvláště dr. Fr. Pala. Několikrát byl také hostem Šrámkova domu v Sobotce. Český ráj skutečně k němu promlouval hudbou plnou něhy, pohody a otvíral mu pokladnici svých krás. Zaposloucháme-li se do jeho skladeb klavírních či orchestrálních, vokálních či hudebně dramatických, sem tam se ozve hlas z našeho kraje. Březnové slunko posvítí v místa, kde se setkáváme s prvními posly jara — se sněženkami. Uvijme z nich kytičku na rozloučení člověku, který měl rád celý Český ráj. Oldřich Tyrychtr

Odcházejí:

V přípravě 9. rodáckého sjezdu, kdy jsme vědci za každou novou adresu rodáků a přátel našeho kraje, je tím smutnější, když musíme v adresáři k těm nejvěrnějším připsat poznámku: „zemřel“ . . .

Dne 1. března jsme se loučili v pražském krematoriu ve Strašnicích s dlouholetým členem Pěveckého sdružení pražských učitelů a ředitelem školy v. v. Vladimírem Šolcem. Na jeho cestu „přes údolí stínu smrti“ mu zapěl přítel z PSPU krásnou Foerstrovu píseň „Polní cestou“, rodný kraj mu naposledy zazněl v písni: „Znám já jeden krásný zámek . . .“ a za zvuků Brahmovy „Ukolébavky“ jsme se rozloučili s dobrým člověkem a věrným Sobořákem . . .

Až jeho popel bude ukládán do rodinného hrobu na soboteckém hřbitově k jeho rodičům, řekne nám, „že nás měl rád, že se mu u nás spočine snáz a že byl náš“.

Za necelý týden přišla druhá smutná zpráva, že zemřel v pozhnaném věku 87 let František Brix, duchovní jednoty bratrské v. v. Zesnulý pocházel z rozvětveného rodu Brixích a dlouhá léta působil v Libiši u Neratovic. Rád navštěvoval rodácké schůzky Kruhu rodáků a činně se účastnil rodáckého života v Praze. Při utvoření Spolku rodáků a přátel města Sobotky a okolí v Praze byl jeho místopředsedou a po rozejití spolku se neúnavně snažil zachovat krajskou soudržnost pořádáním rodáckých besed. Měl Sobotku rád a jeho upřímným přáním bylo, aby zbytek života mohl prožít v Sobotce. VI.

20. III. zemřel v Mladé Boleslavi ve věku téměř 80 let P. František Urban, konsistoriální rada, biskupský notář etc. Byl rodákem z Markvartic, působil dlouhá léta v Libochovicích u Loun, na Mělníku a v Bezně, v posledních letech žil na arciděkanství v Mladé Boleslavi.

Úmrtí — v březnu: 3. III. Anna Weiserová z Lavic ve věku 80 let. 5. III. František Bernart z Vesce ve věku 67 let. 16. III. Václav Drahoňovský z Mladějova ve věku 67 let a Marie Říhová z Trní ve věku 72 let. 18. III. Antonín Říha z Mladějova ve věku 89 let. 20. III. Josef Folprecht ze Sobotky ve věku 60 let. 23. III. Anna Srbová ze Střelče ve věku 80 let. 25. III. Marie Bočková z Markvartic ve věku 85 let a František Mošna z Libošovic ve věku 70 let. 27. III. Josef Hofrichtr z Hubojed ve věku 57 let. 30. III. Bohuslav Valenta z Příchvoje ve věku 75 let.

Redakční: Prosíme všechny čtenáře, aby omluvili pozdní expedici minulého čísla. Závada byla zaviněna technickými potížemi v tiskárně. Dále žádáme všechny stále odběratele, kteří dosud nezaslali předplatné, aby tak učinili co nejdříve. Nenuťte nás, abychom museli posílat upomínky.